

Entomologo dr. Sauliaus PAKALNIŠKIO atminimui

Jau prabėgo vieneri metai, kai Lietuvos entomologus, apskritai gamtininkus netikėtai paliko Vilniaus universiteto Ekologijos instituto vyresnysis mokslinis bendradarbis, daktaras Saulius Pakalniškis (1958 06 15 – 2006 02 21). Per anksti netekome savo draugo, darbštaus bendradarbio. S. Pakalniškis neturėjo ir penkiasdešimties, tebuvo nuėjęs ir savo darbų pusiaukelę, tačiau ir per ją spėjęs daug nuveikti.

S. Pakalniškis gimė 1958 m. birželio 15 d. Staškūniškyje (Anykščių r.). Tėvai buvo darbininkai. Trumpai gyveno Kretingos rajone, ten pradėjo lankyti pradžios mokyklą. 1976 m. baigė Jonavos 3-iąją vidurinę mokyklą, neilgai dirbo Jonavos baldų kombinate, po to tarnavo kariuomenėje. Grįžęs iš jos lankė parengiamuosius kursus, rengėsi stoti į Vilniaus universitetą. Domėjosi gamta, augalija, labiau jį traukė smulkioji gyvūnija. Susipažino su Zoologijos ir parazitologijos instituto tuometinio Bestuburių zoologijos sektoriaus darbuotojais. Nuo 1979 m. vasario 1 d. jis – Zoologijos ir parazitologijos institute. Pradėjo dirbti laborantu ir tais pačiais metais ėmė studijuoti Vilniaus universiteto Gamtos fakulteto neakivaizdiniame skyriuje. Nuo 1983 m. minėto instituto vyresnysis laborantas. 1986 m. universitete, įgijęs biologo, biologijos ir chemijos mokytojo specialybę, dalyvavo instituto konkurse, po kurio užėmė jaunesniojo mokslinio bendradarbio pareigas.

Tada dar Lietuvos MA Zoologijos ir parazitologijos institute S. Pakalniškis pradėjo tirti minuojančiuosius vabzdžius. Ėmė gilintis ne vien į jam naują, bet ir apskritai Lietuvoje netyrinėtą entomologijos sritį. Stebėdamas ir rinkdamas minamuses, jų pažeistus augalus bei augalų dalis 1982–1983 m. jau paskelbė pirmuosius rezultatus. Minuotojus yra tyręs ir Kaliningrado srityje. Nuo 1992 m. gegužės S. Pakalniškis Ekologijos institute (1990 m. reformuotame iš buvusio Zoologijos ir parazitologijos instituto) pradėjo eiti asistento pareigas, o 1994 m. birželį apgynė gamtos mokslų srities, biologijos (zoologijos) krypties daktaro disertaciją *Lietuvos minuojantieji dvisparniai vabzdžiai*, pradėjo eiti mokslinio bendradarbio pareigas. Disertacijoje aprašė Lietuvos minuojančiųjų dvisparnių fauną, tarp jų – 14 naujų mokslui rūšių. Išaiškino rūšių mitybinę specializaciją, paplitimą, sezoninę ir daugiametę gausumo, trofinių ryšių bei pasiskirstymo buveinėse dinamiką. Nustatė *Ophiomyia* ir *Melanagromyza* genčių patelių rūšinius skirtumus, sudarė naujas jų apibūdinimo lenteles. Nuo 1997 m. pradžios S. Pakalniškis instituto vyresnysis mokslinis bendradarbis, 2000 m. jis buvo peratestuotas toms pačioms pareigoms, o nuo 2003 m. vidurio iki mirties – minėto instituto mokslo darbuotojas.

S. Pakalniškis pasireiškė kaip puikus Lietuvos dvisparnių faunos žinovas, su pasitikėjimu aprašinėjo naujas mokslui rūšis, jis buvo žinomas ir pripažintas kitų kraštų dvisparnių tyrinėtojų. Tai reikšmia, kad jo vardas ir paskelbti darbai iš Lietuvos dvisparnių tyrimų buvo gana svarūs. Per trumpą laiką (1992–2000 m.)

S. Pakalniškis yra aprašęs 26 naujas mokslui dvisparnių rūšis. O štai naujų mokslui rūšių pavadinimai, kuriais S. Pakalniškis pagarbiai įprasmino Lietuvos bei Lietuvos entomologų vardus: *Liriomyza lituanica* (1992), *Pseudonapomyza stanionyteae* (1992), *Ophiomyia ivinskisi* (1996), *Liriomyza samogitica* (1996), *Phytomyza jonaitisi* (1996), *Ph. palionisi* (1998), *Ph. vilnensis* (1998), *Liriomyza ivanauskasi* (1998). Savo mokslinių tyrimų rezultatus jis pradėjo skelbti 1982 m. Iš viso yra paskelbęs apie 80 mokslinių straipsnių ir kitų publikacijų, sudarančių tikrai reikšmingą indėlį į Lietuvos entomologijos mokslą.

S. Pakalniškis nuolat gilino specialybės žinias, todėl ne atsitiktinumas, kad jis atliko ir vertingų eksperimentinių stebėjimų, laboratorinių tyrimų. Be disertacijos (Pakalniškis, 1994), jis buvo dar 3 knygų bendraautoris (Ivinskis ir kt., 1985; Jonaitis, 2000; Pakalniškis ir kt., 2000). 2000 m. instituto Entomologijos laboratorijai anglų kalba išleido kolektyvinį leidinį iš ilgamečių tyrimų, S. Pakalniškis jame dalyvavo kaip dviejų publikacijų bendraautoris (Ivinskis ir kt., 2000; Jonaitis, Pakalniškis, 2000).

Tačiau išskirtiniu atveju laikytinas 2000 m. pradžioje S. Pakalniškio iniciatyva sudarytas ir paskelbtas papildytas Lietuvos dvisparnių vabzdžių sąrašas (Pakalniškis ir kt., 2005). Straipsnyje anglų kalba pirmą kartą buvo suregistruota 2283 rūšių dvisparnių, priklausančių 78 šeimoms. Savo apimtimi tai buvo antras (po vabalų būrio) Lietuvos vabzdžių sąrašas, parodantis palyginti neseniai pradėtų tirti dvisparnių ištirtumą, prie kurio vertės ir sėkmės labiausiai prisidėjo S. Pakalniškis. Ir paskelbus šį darbą faunistiniai Lietuvos dvisparnių tyrimai nenutrūko. Padaugėjo tyrinėtojų. 2006-ųjų metų Lietuvos entomologų draugijos suvažiavimui, taigi po 7 metų, Lietuvos dipterologai sudarė dar

vieną dvisparnių suvestinę, papildžiusią daugiau kaip tūkstančiu rūšių prieš tai turėtą. Deja, S. Pakalniškis jos jau nebeįrašė. Atiduodami pagarbą Lietuvos dvisparnių tyrimo iniciatoriui, kolegoms ir bendradarbiai pagrįstai pirmuoju publikacijos autoriumi nurodė S. Pakalniškio pavardę, kurią, gedėdami apvedė juodais rėmeliais ir paaiškino: „Ši Lietuvos dvisparnių vabzdžių sąrašą sudaro 3311 rūšių. Jo, kaip ir ankstesnių dvisparnių sąrašų, idėjos autorius ir pagrindinis sudarytojas yra dr. Saulius Pakalniškis“ (Pakalniškis, 2006).

Mokslo visuomenei liko žinoma ir S. Pakalniškio mokslinė taikomoji, mokslo organizacinė veikla.

Be bendrųjų laboratorijos atliekamų biologinių-ekologinių tyrimų, jis buvo produktyvus įvairių praktinių užduočių vykdytojas. Pirmiausia pasakytina, kad plintant simuliotoksikozei, nuo 2000 m. Druskininkų savivaldybės užsakytu jis tyrinėjo kovos su kraujasiurbiais upiniais mašalais priemonių taikymą, o 2001–2002 m. dalyvavo Ekologijos instituto atliekamuose Aplinkos ministerijos užsakyto gyvūnijos monitoringo tyrimuose. Jis buvo invazinių mašalų populiacijų būklės stebėsenos Nemune ir 8 intakuose atsakingas vykdytojas, kartu su kitais teikė prognozes, patarimus dėl kovos priemonių. Daugelį metų buvo Užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės centro konsultantas, padėdavo šiai institucijai apibūdinti dvisparnius vabzdžius. Jis buvo ir Lietuvos valstybinės augalų apsaugos tarnybos patarėju, kaip specialistas ne kartą buvo kviečiamas į Baltarusiją, Kazachstaną, kur konsultavo taikomuosius tyrimus atliekančius entomologus.

S. Pakalniškis niekada nepasižymėjo savanaudiškumu, daug padėjo kolegoms entomologams, dalijosi savo patyrimu. Jis konsultavo Lietuvos karantino tarnybą, ypač padėdamas ištirti nežinomus vabzdžius ar jų padarytus augalų pažeidimus. Buvo geras laboratorinių eksperimentinių tyrimų specialistas, sugebantis taikyti specifinę smulkiųjų vabzdžių, ypač jų jaunų stadijų, auginimo metodiką, atliko kitų taikomųjų šios srities darbų.

Labiau bendravusieji su S. Pakalniškiu gerai žino, kad jis nemažai laiko skyrė visuomeniniams darbams, savo įsipareigojimams, apie kuriuos paprastai nutylėdavo. Ne visiems buvo žinoma, kad jis negailėjo jėgų ir pastangų, bendraujant su jauniaisiais gamtininkais. Dar dirbdamas jaunesniuoju mokslo darbuotoju pradėjo ir iki 1996 m. vadovavo Jaunųjų gamtininkų stoties entomologų būreliui, dirbdavo jaunųjų gamtininkų vasaros stovyklų vadovu. S. Pakalniškis yra dėstęs ir studentams. 1986–1994 m. jis vadovavo Vilniaus pedagoginio universiteto, 1996 m. – Vilniaus universiteto studentų bestuburių zoologijos lauko praktikai, o 2000 m. Klaipėdos universitete skaitė disciplinų *Fauna ir gyvūnija* ir *Entomologija* paskaitas.

Nuo 1979 m. S. Pakalniškis buvo aktyvus Lietuvos entomologų draugijos, nuo 1997 m. – Lietuvos hidrobiologų

draugijų narys. 2003 m. jis tapo atnaujinto Lietuvos entomologų draugijos tęstinio leidinio *Naujos ir retos Lietuvos vabzdžių rūšys*, leidžiamo lietuvių ir anglų kalbomis, atsakingasis redaktorius. Atlikdamas tą darbą pateisino pasitikėjimą, parodė profesionalo išmanymą, pasižymėjo kruopštumu, patarimais savo kolegoms.

Mus paliko kuklus ir darbštus gamtininkas entomologas, savo moksline veikla siekęs pažinti įdomų vabzdžių pasaulį, praturtinti ir skleisti žinias apie Lietuvos smulkiąją gyvūniją. Čia tik dera priminti, kad Lietuvos entomologų draugija, rengdama 2006 metų savo narių suvažiavimui bei mokslinei konferencijai, mūsų jau minėto draugijos leidinio *Naujos ir retos Lietuvos vabzdžių rūšys* eilinių 18-ąjį tomą, kuriame skelbiami naujausi dvisparnių tyrimų rezultatai, paskyrė Sauliui Pakalniškiui atminti, taip gražiu sumanymu parodydama pagarbą savo buvusiam nariui.

Literatūra

1. Ivinskis P., Pakalniškis S., Jonaitis V. 2000. Structure and distribution of trophic relations of different groups of insects in various ecosystems. *The inter-ecosystematic relationships of insects and their dynamics*. Vilnius: In-te of Ecology. P. 11–226.
2. Ivinskis P., Pakalniškis S., Puplė R. 2000. *Augalus minuojantys vabzdžiai*. Vilnius: Mokslo, 1985. 240 p. Jonaitis V. (ed.). *The inter-ecosystematic relationships of insects and their dynamics*. Vilnius: In-te of Ecology. 410 p.
3. Jonaitis V., Pakalniškis S. 2000. Long-term dynamics of biocenotic relations of insects. *The inter-ecosystematic relationships of insects and their dynamics*. Vilnius: In-te of Ecology. P. 227–238.
4. Pakalniškis S. 1994. *Lietuvos minuojantieji dvisparniai vabzdžiai*. Daktaro disertacijos santrauka. Ekologijos intas, Vilniaus un-tas. 18 p.
5. Pakalniškis S., Bernotienė R., Lutovinovas E., Petrašiūnas A., Podėnas S., Rimšaitė J., Saether O. A., Spungis V. 2006. Checklist of Lithuanian Diptera. *New and rare for Lithuania insect species. Records and descriptions*. Vol. 18. P. 16–150.
6. Pakalniškis S., Ostrauskas H., Taluntytė L. 2005. Dvisparniai vabzdžiai – šiltnamio ir daržo kultūrinių augalų minuotojai. Vilnius: UAB „Inforastras“. 94, [2] p.
7. Pakalniškis S., Rimšaitė J., Sprangauskaitė-Bernotienė R., Butautaitė R., Podėnas S. 2000. Checklist of Lithuanian Diptera. *Acta Zoologica Lituanica*. Vol. 10. No. 1. P. 3–58.

Algimantas JAKIMAVIČIUS
Eduardas BUDRYS